

مجالس رمضانی

۱۰

مجلس دهم

دربارهٔ آداب واجب روزه

علامه محمد بن صالح العثیمین رحمہ اللہ

ترجمہ: عبداللہ شیخ آبادی

مرکز مطالعات متین

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مجلس دهم: دربارهٔ آداب واجب روزه

ستایش خداوند را که بندگانش را به سوی کامل‌ترین آداب راهنمایی کرد و از خزائن رحمت و بخشش خود هر دروازه‌ای را به رویشان گشود. بصیرت مؤمنان را روشن ساخت پس حقایق را شناختند و در طلب پاداش برآمدند و بصیرت رویگردانان را کور ساخت، پس میان آنان و نور او حجاب افتاد. آنان را با فضل و رحمتش هدایت کرد و دیگران را با عدل و حکمتش گمراه ساخت و در این برای صاحبان خرد، عبرت است. و گواهی می‌دهم که معبودی به حق نیست جز الله که واحد و بی‌شریک است، فرمانروای عزیز و هاب است و گواهی می‌دهم که

محمد بنده الله و پیامبر اوست که با گرامی‌ترین عبادات و کامل‌ترین آداب فرستاده شد. درود و سلام خداوند بر او و بر همه آل و اصحاب او و کسانی باد که تا روز بازپسین به نیکی از آنان پیروی کنند.

برادران و خواهران من: بدانید که روزه آداب بسیاری دارد که کامل نمی‌شود مگر با انجام آن و این آداب بردو بخش است: آداب واجب که روزه‌دار باید آن را مراعات کند و از آن محافظت نماید و آداب مستحب که شایسته است مراعاتش کند و به آن اهمیت دهد.

از جمله آداب واجب که روزه‌دار باید انجامش دهد، عبادات قوی و عملی است که خداوند بر او واجب ساخته است؛ از مهمترین این واجبات، نمازهای فرض است که مؤکدترین ارکان اسلام پس از شهادتین است و باید بر آن محافظت نمود و ارکان و واجبات و شروط آن را ادا کرد و در وقتش به جماعت در مسجد ادایش کرد. زیرا این از همان تقوایی است که روزه برایش مشروع شده و بر امت فرض شده است. ضایع ساختن نماز در منافات با تقوا و موجب عقوبت است. الله

تعالی می‌فرماید: {فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ أَضَاعُوا الصَّلَاةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهَوَاتِ فَسَوْفَ يَلْقَوْنَ غِيًّا (۵۹) إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَأُولَئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ شَيْئًا} [مریم: ۵۹-۶۰] (پس از آنان، جانشینانی گمراه و ناشایست آمدند که نماز را تباه ساختند [و در آن سهل‌انگاری نمودند] و از هوس‌ها [و شهوات] پیروی کردند؛ و به زودی [کیفر] گمراهی [خویش] را خواهند دید (۵۹) مگر کسی که توبه نمود و ایمان آورد و کاری شایسته کرد، اینان به بهشت داخل می‌شوند و هیچ ستمی بر آنان نمی‌رود).

برخی از روزه‌داران دربارهٔ نماز جماعت سهل‌انگاری می‌کنند در حالی که نماز جماعت بر آنان واجب است و الله تعالی به آن امر کرده است: {وَإِذَا كُنْتَ فِيهِمْ فَأَقَمْتَ لَهُمُ الصَّلَاةَ فَلْتَقُمْ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ مَعَكَ وَلْيَأْخُذُوا أَسْلِحَتَهُمْ فَإِذَا سَجَدُوا فَلْيَكُونُوا مِنْ وَرَائِكُمْ وَلْتَأْتِ طَائِفَةٌ أُخْرَى لَمْ يُصَلُّوا فَلْيُصَلُّوا مَعَكَ وَلْيَأْخُذُوا حِذْرَهُمْ وَأَسْلِحَتَهُمْ} [نساء: ۱۰۲] (و [ای پیامبر]، چون [وقت جنگ] در میان آنان بودی و برایشان نماز برپا

داشتی، باید گروهی از آنان با تو [به نماز] بایستند و [همچنین] باید جنگ‌افزارهایشان را با خود بگیرند [و یک رکعت را همراه تو بخوانند و نماز را به صورت فردی ادامه دهند] و چون سجده کردند [و نمازشان تمام شد]، باید پشت سرتان قرار گیرند و آن دسته دیگری که نماز نخوانده‌اند باید بیایند و [یک رکعت] با تو نماز بخوانند [و پس از اینکه نمازت به پایان رسید، ادامه نمازشان را کامل کنند] و [آنان نیز] باید احتیاط کنند و جنگ‌افزارهایشان را [در نماز با خود] بگیرند. اینجا الله تعالی در حال جنگ و ترس امر به برپا داشتن نماز جماعت کرده است، پس در حال آرامش و امنیت من باب اولی باید نماز را به جماعت ادا کرد.

از ابوهریره رضی الله عنه روایت است که گفت: مردی نابینا به نزد پیامبر صلی الله علیه وسلم آمد و گفت: یا رسول الله، من راهنمایی ندارم که مرا به مسجد بیاورد، پس پیامبر به او رخصت داد، اما چون خواست برگردد فرمود: «**آیا صدای اذان را می‌شنوی؟**» گفت: آری.

فرمود: «پس اجابت کن». به روایت مسلم.^۱ اینجا پیامبر صلی الله علیه وسلم به او برای ترک جماعت رخصت ندادند، با اینکه او نابینا بود و راهنمایی نداشت.

تارک نماز جماعت با اینکه یک واجب را ضایع ساخته، خودش را از خیر بسیاری که همان چند برابر شدن پاداش است محروم کرده است، زیرا نماز جماعت چند برابر نماز انفرادی اجر دارد؛ چنانکه در صحیحین از ابن عمر رضی الله عنهما روایت شده که پیامبر صلی الله علیه وسلم فرمودند: «نماز جماعت، بیست و هفت درجه بر نماز انفرادی برتری دارد».^۲

۱- به روایت مسلم: کتاب المساجد ومواضع الصلاة، باب يجب إتيان المساجد على من سمع النداء (۶۵۳).

۲- به روایت بخاری: کتاب الأذان، باب فضل العشاء في جماعة (۶۵۷)، و مسلم: کتاب المساجد ومواضع الصلاة، باب فضل صلاة الجماعة (۶۵۱).

مجالس روضانی |

همچنین منافع و مصالح اجتماعی را که با جمع شدن مسلمانان برای نماز جماعت به دست می‌آید از دست خواهد داد. منافعی مانند ایجاد محبت و الفت و آموزش آنان که نمی‌دانند و یاری نیازمندان و دیگر موارد.

فرد با ترک جماعت خودش را در معرض عقوبت قرار می‌دهد و به منافقان شبیه می‌شود. در صحیحین از ابوهریره رضی الله عنه آمده که پیامبر صلی الله علیه وسلم فرمودند: «سنگین‌ترین نماز برای منافقان نماز عشاء و نماز صبح است؛ و اگر می‌دانستند در این دو [نماز چه پاداشی] هست، حتی سینه خیز هم شده برای ادای آنها به مسجد می‌آمدند؛ و جدا تصمیم گرفتم که امر کنم تا نماز برپا شود، سپس به یکی از مردان امر کنم برای مردم نماز بخواند، آنگاه همراه با مردانی که

بسته‌هایی از هیزم به همراه دارند، به سوی کسانی بروم که برای نماز جماعت حاضر نمی‌شوند، تا خانه‌های‌شان را بر آنان بسوزانم!»!

و در صحیح مسلم از ابن مسعود رضی الله عنه روایت شده که گفت: آنکه دوست دارد فردا مسلمان به دیدار الله برود بر این نمازها در همان جایی که برایش اذان گفته می‌شود محافظت نماید؛ زیرا الله برای پیامبرتان سنت‌های هدایت را مشروع ساخته و این‌ها از سنت‌ها هدایت‌اند و به یاد دارم که کسی از این نمازها تخلف نمی‌ورزید مگر منافقی که نفاقش آشکار بود و شخص را در حالی که می‌آوردند [که

۱- به روایت بخاری: کتاب الأذان، باب فضل صلاة الجماعة (۶۵۷)، و مسلم: کتاب المساجد ومواضع الصلاة، باب فضل صلاة الجماعة (۶۵۱).

از شدت بیماری و ناتوانی] دو نفر از دو طرف او را گرفته بودند، تا آنکه در صف قرار داده می‌شد.^۱

کار برخی از روزه‌داران از این هم فراتر می‌رود و می‌خواهد و نمازش را سر وقت نمی‌خواند و این از بدترین منکرات و بدترین نوع ضایع ساختن نماز است، تا جایی که بسیاری از علما گفته‌اند: کسی که نماز را بدون عذر شرعی از وقتش به تاخیر اندازد [نمازی که در غیر وقتش خوانده] از او پذیرفته نمی‌شود حتی اگر صد بار ادایش کند، به دلیل این سخن پیامبر صلی الله علیه وسلم که می‌فرماید: «هر که عملی را انجام دهد که امر ما بر آن نیست، آن کار مردود است». به روایت مسلم.^۲ و نمازی

۱- به روایت مسلم: کتاب المساجد ومواضع الصلاة، باب صلاة الجماعة من سنن الهدی (۶۵۴).

۲- به روایت بخاری: کتاب الصلح، باب إذا اصطلحوا علی صلح جور فالصلح مردود (۲۶۹۷) و مسلم: کتاب الأقضية، باب نقص الأحكام الباطلة (۱۷۱۸) از عایشه رضی الله عنها.

که پس از وقتش باشد خلاف امر پیامبر صلی الله علیه وسلم است، پس مردود است و پذیرفته نمی‌شود.

از دیگر آداب واجب آن است که روزه‌دار از هر گفتار و کرداری که الله و پیامبرش حرام کرده‌اند دوری کند، بنابراین از دروغ که خبر دادن بر خلاف واقع است دوری کند و بدترین دروغ، دروغ بستن بر الله و پیامبرش صلی الله علیه وسلم است؛ مانند حلال دانستن یک حرام یا حرام کردم یک حلال و نسبت دادن آن بدون علم به خداوند و پیامبر او. الله تعالی می‌فرماید: **﴿وَلَا تَقُولُوا لِمَا تَصِفُ أَلْسِنَتُكُمُ الْكَذِبَ هَذَا حَلَالٌ وَهَذَا حَرَامٌ لِّتَفْتَرُوا عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ إِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ (۱۱۶) مَتَاعٌ قَلِيلٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾** [نحل: ۱۱۶-۱۱۷] (و [ای مشرکان،] با دروغی که بر زبان‌تان جاری می‌شود نگوئید: «این حلال است و آن حرام» تا بر الله دروغ بندید. کسانی که بر الله دروغ می‌بندند، هرگز رستگار نمی‌شوند (۱۱۶) [نتیجهٔ دنیا دوستی‌شان] بهره‌ای اندک است و [در آخرت] عذابی دردناک [در پیش] دارند).

و در صحیحین و نزد دیگران از ابوهریره رضی الله عنه و دیگران روایت شده که پیامبر صلی الله علیه وسلم فرمودند: «آنکه عمداً به من دروغی نسبت دهد باید که جایگاهش را در آتش فراهم سازد»^۱ و پیامبر صلی الله علیه وسلم نسبت به دروغ هشدار داده‌اند و فرموده‌اند: «از دروغ دوری کنید چراکه به فساد می‌کشاند و فساد هدایتگر مسیر دوزخ است؛ و همواره بنده دروغ می‌گوید و تلاش می‌کند دروغ بگوید تا اینکه نزد الله به عنوان کذاب و دروغگو ثبت می‌شود». متفق علیه^۲.

۱- به روایت بخاری: کتاب العلم، باب إثم من كذب على النبي صلى الله عليه وسلم (۱۱۰)، و مسلم: المقدمة، باب تغليظ الكذب على رسول الله صلى الله عليه وسلم (۳) از ابوهریره رضی الله عنه.

۲- به روایت بخاری: کتاب الأدب، با قول الله تعالى: {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ} (۶۰۹۴)، و مسلم: کتاب البر والصلة، باب قبح الكذب وحسن الصدق وفضله (۲۶۰۷)، از عبدالله بن مسعود رضی الله عنه.

و باید که از غیبت دوری کند. غیبت یعنی آنکه دربارهٔ برادرش در حالی که حضور ندارد چیزی بگویی که او دوست ندارد، چه این سخن دربارهٔ آفرینش او باشد، مانند آنکه لنگ است یا یک چشمش نابیناست یا از هر دو چشم نابیناست، یا عیب‌جویی و نکوهش او باشد یا دربارهٔ چیزی در اخلاق او باشد که دوست‌داشتنی نیست، مانند آنکه بگویی احمق است یا سفیه است یا فاسق است و مانند آن. فرقی نمی‌کند آنچه می‌گویی واقعا در او باشد یا خیر؛ زیرا از پیامبر صلی الله علیه وسلم دربارهٔ غیبت پرسیده شد؛ ایشان فرمودند: **«یاد کردن برادرت با آنچه دوست ندارد»**. گفته شد: اگر آنچه می‌گویم در برادرم باشد چه؟ فرمود: **«اگر آنچه می‌گویی در وی باشد غیبتش کرده‌ای و اگر نباشد به او بهتان بسته‌ای»**. به روایت مسلم.^۱

۱- به روایت مسلم: کتاب البر والصلة، باب تحریم الغیبة (۲۵۸۹) از ابوهریره رضی الله عنه.

الله تعالی در قرآن از غیبت نهی کرده و آن را به زشت‌ترین چیز تشبیه کرده است؛ به اینکه شخص گوشت برادر مرده‌اش را بخورد. الله تعالی می‌فرماید: **لَوْلَا يَغْتَابُ بَعْضُكُم بَعْضًا أَيَحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُ؟** [حجرات: ۱۲] (و غیبت یکدیگر را نکنید؛ آیا هیچ یک از شما دوست دارد که گوشت برادر مرده‌اش را بخورد؟ [حتماً] از آن نفرت دارید، [غیبت نیز به همین زشتی است]). و پیامبر صلی الله علیه وسلم خبر داده‌اند که در شب معراج از کنار گروهی گذشتند که ناخن‌هایی از مس داشتند و با آن صورت و سینه خود را زخمی می‌کردند، پس فرمود: **«ای جبرئیل، این‌ها چه کسانی هستند؟ گفت: این‌ها کسانی هستند که گوشت مردم را می‌خورند و با آبروی آنان بازی می‌کنند».** به روایت ابوداود.^۱

۱- به روایت ابوداود: کتاب الآداب، باب فی الغیبة (۴۸۷۸) از انس بن مالک رضی الله عنه.

و از تمامی دوری می‌کند. تمامی یعنی سخن‌چینی و رساندن سخن کسی به شخص دیگر به قصد تخریب رابطهٔ آن دو. تمامی از گناهان کبیره است و رسول الله صلی الله علیه وسلم دربارهٔ آن می‌فرماید: «سخن‌چین وارد بهشت نمی‌شود». متفق علیه.^۱ و در صحیحین از ابن عباس رضی الله عنهما روایت است که پیامبر صلی الله علیه وسلم از کنار دو قبر گذشتند و فرمودند: «آن دو عذاب می‌بینند و در چیز بزرگی عذاب نمی‌بینند [یعنی در چیزی عذاب می‌بینند که برایشان اجتناب از آن سخت نبود یا از نظر شما چیز بزرگی نیست] یکی از آن دو خودش را از ادرارش پاک نمی‌داشت و دیگری سخن‌چینی می‌کرد».^۲

۱- به روایت بخاری: کتاب الأدب، باب ما یکره من النمیمه (۶۰۵۶) و مسلم: کتاب الإیمان، باب بیان غلط تحریم النمیمه (۱۰۵) از حدیث حذیفه رضی الله عنه.

۲- به روایت بخاری: کتاب الإیمان، باب من الكبائر أن لا یستتر من بوله (۲۱۶) و مسلم: کتاب الطهارة باب الدلیل علی نجاسة البول ووجوب الاستبراء منه (۲۹۲).

سخن چینی عامل تباهی فرد و جامعه و باعث جدایی میان مسلمانان و دشمنی میان آنان است؛ **﴿وَلَا تُطِغْ كُلَّ حَلَّافٍ مَّهِينٍ (۱۰) هَمَّازٍ مَّشَّاءٍ بِنَمِيمٍ﴾** [قلم: ۱۰-۱۱] (و از هر فرومایه‌ای که بسیار سوگند [دروغ] یاد می‌کند، اطاعت مکن (۱۰) [همان کسی که] بسیار عیب‌جوست و به سخن چینی آمد و شد می‌کند).

همچنین از فریبکاری و تقلب در هر معاملات - خرید و فروش و اجاره و تولید و رهن و هر چیز دیگر - و در نصیحت و مشورت دوری می‌کند، زیرا فریب و تقلب از گناهان بزرگ است و پیامبر صلی الله علیه وسلم از فاعلش تبری جسته و فرموده است: **«آنکه با ما فریبکاری کند، از ما**

نیست»^۱ و در لفظی دیگر: «کسی که فریب کاری کرد از من نیست». به

روایت مسلم.^۲

تقلب نوعی فریبکاری و ضایع ساختن امانت است و باعث از بین رفت
اعتماد بین مردم می شود و هر مالی که از راه فریب و تقلب به دست
آید خبیث و حرام است و تنها باعث دوری صاحبش از الله تعالی
می شود.

و از آلات موسیقی - یعنی همهٔ آلات طرب و لهو - مانند عود و رباب و
قانون و کمانچه و پیانو و ویولن و دیگر آلات موسیقی دوری می کند
زیرا همهٔ اینها حرام هستند و در صورتی که همراه با غنا و خوش

۱- به روایت مسلم: کتاب الإیمان، باب قول النبی صلی الله علیه وسلم: «من غشنا
فلیس منا» (۱۰۱ / ۱۶۴) از ابوهریره رضی الله عنه.

۲- به روایت مسلم: کتاب الإیمان، باب قول النبی صلی الله علیه وسلم: «من غشنا
فلیس منا» (۱۰۱ / ۱۶۵).

صدایی و ترانه‌های تحریک کننده باشد، تحریمش شدیدتر نیز می‌شود. الله تعالی می‌فرماید: **وَمِنَ النَّاسِ مَن يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ لِيُضِلَّ عَن سَبِيلِ اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّخِذَهَا هُزُوًا أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ** [لقمان: ۶] (و در میان مردم کسی هست که در پی سخن یاه است تا [دیگران را] از روی نادانی، از راه الله گمراه سازد و آن [آیات روشنگر] را به تمسخر می‌گیرد. آنان [که رفتارشان چنین است] عذابی خفت‌بار [در پیش] دارند). از ابن مسعود با سند صحیح نقل شده که درباره این آیه از وی پرسیده شد، پس فرمود: **قسم به الله که معبودی جز او نیست!** این همان غنا است.^۱ همین از ابن عباس^۲ و ابن عمر رضی الله عنهم نیز با سند صحیح نقل شده است. ابن کثیر این را از جابرو عکرمه و سعید

۱- ابن ابی شیبہ (۲۱۵۳۷). حاکم آن را صحیح دانسته است (۴۱۱/۲).

۲- ابن ابی شیبہ (۲۱۵۳۸).

بن جُبَيْر و مجاهد رحمهم الله نقل کرده است.^۱ حسن بصری رحمه الله می‌گوید: این آیه دربارهٔ غنا و آلات موسیقی نازل شده است.^۲

پیامبر صلی الله علیه وسلم نسخه به آلات موسیقی هشدار داده‌اند و آن را همراه با زنا ذکر کرده و فرموده‌اند: «از امت من کسانی خواهند بود که زنا و حریر و خمر و آلات موسیقی را حلال می‌شمارند». به روایت بخاری.^۳

«حلال می‌شمارند»، یعنی بدون آنکه برایشان اهمیتی داشته باشد آن را چنان انجام می‌دهند که انگار حلال است.

۱- تفسیر ابن کثیر (۳۳۱/۶).

۲- نگا: تفسیر ابن کثیر (۳۳۱/۶).

۳- به روایت بخاری: کتاب الأشربة، باب ما جاء فیمن یستحل الخمر ویسمیه بغير اسمه (۵۵۹۰) از حدیث ابوعامریا ابومالک اشعری رضی الله عنه.

و این در دوران ما رخ داده است به طوری که برخی از مردم از این آلات موسیقی استفاده می‌کنند یا آن را گوش می‌دهند انگار چیزی حلال است و این از جمله کارهایی بود که دشمنان این دین توانستند در آن موفق شوند و با نیرنگشان کاری کردند که آنان از یاد الله تعالی و وظایف دین و دنیایشان دور شوند، آنطور که برخی از مسلمانان بیشتر از گوش سپردن به قرآن و احادیث و سخن علما که در بردارنده بیان احکام شریعت و حکمت‌های آن است، به این آلات گوش می‌دهند.

پس ای مسلمانان از نواقض روزه و عواملی که آن را ناقص می‌کند برحذر باشید و روزه خود را از سخن دروغ و عمل به آن حفظ کنید.

پیامبر صلی الله علیه وسلم می‌فرماید: «آنکه سخن دروغ و عمل به آن

و جهالت را ترک نکند، الله نیز نیازی به این ندارد که او غذا و

نوشیدنی‌اش را ترک گوید»^۱ جابر رضی الله عنه می‌فرماید: هرگاه روزه

۱- تخریج آن گذشت.

شدی شنوایی و بینایی و زبانت از دروغ و حرام‌ها روزه شود و از اذیت
همسایه دست بردار و با وقار و آرامش باش و روزی که روزه هستی
همانند روزهایی که روزه نیستی نباشد.^۱

خداوندا دین ما را برایمان حفظ کن و اعضای بدن ما را از آنچه باعث
خشم تو شود نگه دار و ما و والدین ما و همهٔ مسلمانان را با رحمت
خودت بیامرزای مهربان‌ترین مهربانان. و درود و سلام خداوند بر پیامبر
ما محمد و بر همهٔ آل و اصحاب او بود.

۱- به روایت ابن مبارک در الزهد (۱۳۰۸) و ابن ابی شیبہ (۸۹۷۳).

مرکز مطالعات متین

www.MatinStudies.com

t.me/MatinStudies

facebook.com/MatinStudies

Instagram.com/Matinstudies

X.com/Matinstudies